

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Історичний факультет

Кафедра етнології

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Цигани в Україні

Освітня програма “Історія та археологія” (бакалавр)

Спеціальність 032 “Історія та археологія”

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Затверджено на засіданні кафедри етнології

Протокол № 1 від “25” серпня 2020 р.

Львів – 2020

**Силабус курсу
“Цигани в Україні”
2020-2021 навчального року**

1. Загальна інформація	
Назва курсу	Цигани в Україні
Викладачі курсу	Рачковський Григорій В'ячеславович, кандидат історичних наук, доцент
Контактна інформація викладачів	hryhori.ra@gmail.com , http://clio.lnu.edu.ua/employee/rachkovskij-h-v
Формат дисципліни	1.2.2 Дисципліни вільного вибору студента
Обсяг дисципліни	3 кредити, 135 годин (48 годин лекцій, 87 годин самостійна робота)
Консультації по курсу відбуваються	Онлайн консультації в день проведення лекцій (за попередньою домовленістю).
Час і місце проведення навчальної дисципліни	вівторок 10:10 онлайн лекції на платформі Zoom, Ідентифікатор конференції: 524 623 6066 Код доступу: 341656
Сторінка курсу	http://e-learning.lnu.edu.ua/
2. Анотація курсу	
<p>Курс “Цигани в Україні” є дисципліною вільного вибору студента передбаченим навчальною програмою для здобуття кваліфікаційного рівня бакалавр зі спеціальності “032 Історія та археологія”, яка викладається в 7 семестрі в обсязі 3 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS).</p> <p>Програму навчальної дисципліни “Цигани в Україні” розроблено з урахуванням сучасних тенденцій етнологічної науки, що має сприяє поглибленню знань студентів про етногенез та етнічну історію циган України, допомагає глибше ознайомитися з етнічними та культурними процесами, що відбуваються в межах цієї етнічної спільноти. Навчальний курс спрямований на підкреслення етнічної специфіки та характерних рис традиційної культури циган України, на виявлення у ній загального та унікального у загальноєвропейському контексті.</p>	
3. Мета та цілі курсу	
<p>Мета вивчення вибіркової дисципліни “Цигани в Україні” полягає у комплексному вивченні особливостей формування етнічної спільноти, традиційної культури та побуту циган, їх громадською активністю та самоорганізацією в сучасних умовах, розумінню специфіки етнопсихологічних рис етнічної групи (самосвідомість, менталітет, стереотипи, установки), мови, основних типів традиційних господарських занять циган. Належна увага буде приділена типам класифікації циганських груп населення Європи в цілому та України зокрема. Виклад курсу також спрямований на підкреслення етнічної специфіки та характерних рис традиційної культури циган України, на виявлення у ній загального та унікального у загальноєвропейському контексті. Отримані знання сприятимуть подоланню негативних стереотипів щодо циган та сприятимуть інтеграції ромів до українського суспільства.</p> <p>Після закінчення курсу студент повинен <i>знати</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - історіографічний доробок з проблематики курсу; - основні етапи етногенезу циган, - основні етапи появи та розселення циганів на території України, - класифікацію основних груп циган, - форми існування циганського етносу, - характерні риси матеріальної та духовної культури циганської етнічної меншини, - традиційні господарські заняття (основні та допоміжні) - специфіку соціальної стратифікації, - особливості громадсько-політичного руху - політико-правові чинники соціалізації циган у історичній ретроспективі. <p>Після закінчення курсу студент повинен <i>вміти</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - критично аналізувати джерела 	

- використовувати набуті знання в подальшому навчанні;
- аналізувати етнічні процеси, події, факти в історії України;
- користуватися категоріально-понятійним апаратом етнологічної науки;
- володіти способами етнографічного опису і класифікації
- застосовувати на практиці етнологічні методи;
- застосовувати етнографічні дані в міждисциплінарних дослідженнях

4. Результати навчання (компетентності)

Соціально-особистісні компетенції:

- здатність та сприйняття етнічної картини світу та міжетнічних процесів;
- здатність до усвідомлення різноманітності та рівноцінності етнічних культур;
- адаптивність і комунікабельність

Діагностична компетентність:

- здатність та сприйняття концепцій етногенезу та націєтворення;
- здатність до виокремлення та синтезу базових етнічних категорій та дефініцій;
- здатність до аналізу етнополітичної ситуації в Україні та світі;

Суспільно-політична компетентність:

- базові уявлення про етнічний розвиток України;
- базові основи розуміння утворення етнічних стереотипів.

Практична компетентність:

- навички визначення базових етнополітичних, етносоціальних та етнокультурних факторів в етногенезі етнічних меншин;
- дослідницькі навички;
- знання джерел;
- знання суспільно-політичних, економічних та культурних особливостей етноісторичного розвитку України;
- знання політико-правових факторів соціалізації етнічних меншин;
- розуміння причинно-наслідкових зв'язків етнічного розвитку України;

Дослідницька компетентність:

- вміння аналізувати етнічні, етносоціальні, етнокультурні процеси, події, факти;
- здатність брати участь у дискусіях на суспільно-політичні теми, користуватися понятійно-категорійним апаратом етнологічної науки, джерелами та довідниковими матеріалами;
- здатність виявляти актуальні проблеми розвитку етнічних меншин;
- здатність аналізувати й обґрунтовувати етноісторичні процеси в Україні.

Результати навчання:

- уміння виявляти спільні й відмінні риси в теоретико-методичних підходах українських і зарубіжних істориків та етнологів;
- здатність розрізняти історичну своєрідність, культурне та етнонаціональне розмаїття України;
- здатність займати активну життєву позицію у відстоюванні своєї точки зору та історичної об'єктивності з проблем минулого та сьогодення;
- уміння виявляти та розв'язувати дослідницькі проблеми, здійснювати дослідження проектів на належному рівні;
- здатність використовувати іноземну мову в практичній діяльності за спеціальністю;
- уміння використовувати на практиці програмно-технічні засоби та сучасні інформаційні системи і технології.

Передумови вивчення дисципліни

Для вивчення курсу студенти потребують базових знань з історичних дисциплін, достатніх для сприйняття категоріального апарату, розуміння джерел з історії етнічних меншин на території України.

Необхідне обладнання

Із урахуванням особливостей навчальної дисципліни. Вивчення курсу може не потребувати використання програмного забезпечення, крім загально вживаних програм і операційних систем.

5. Організація навчання курсу			
Обсяг курсу			
Вид заняття	Загальна кількість годин		
лекції	48		
самостійна робота	87		
Ознаки курсу			
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / Вибірковий
VII	032“Історія та археологія”	4 курс	вибірковий
Тематика курсу			
	Тема 1. Вступ. Історія вивчення циган.		
	Тема 2. Сучасні циганознавчі студії в Україні		
	Тема 3. Походження циган.		
	Тема 4. Міграція та розселення циган у Європі		
	Тема 5. Лінгвістичні дослідження циганського етносу		
	Тема 6. Форми існування циганського етносу		
	Тема 7. Групи циган в Україні		
	Тема 8. Еволюція циганських груп		
	Тема 9. Внутрішня структура циганських груп		
	Тема 10. Традиційний спосіб існування		
	Тема 11. Традиційні заняття та ремесла циган		
	Тема 12. Традиційна матеріальна культура циган		
	Тема 13. Духовна культура циган		
	Тема 14. Сімейні звичаї циган		
	Тема 15. Релігійні вірування циган		
	Тема 16. Цигани і суспільство		
	Тема 17. Геноцид та втрати циганського народу в роки Другої світової війни		
	Тема 18. Цигани в культурі українського народу		
6. Система оцінювання курсу			
Система оцінювання передбачає комплексне оцінювання роботи студентів на лекціях, практичних заняттях, їх індивідуальної роботи.			
Максимальна кількість балів, яку можуть одержати студенти під час виконання різних видів робіт становить до заліку:			
1) письмова робота (реферат) – 25 балів			
2) резюме статті – 15 балів			
3) письмова робота (підсумкові тести) – 40 балів			
4) участь у дискусії – 20 балів			
Самостійна робота студента є основним видом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Метою самостійної роботи є вироблення студентами навичок і вміння працювати з літературою, віднаходити головні, стержневі аспекти проблем, що потребують впевненого засвоєння, здатності визначити свою позицію щодо дискусійних ідей чи концепцій і аргументовано її обґрунтувати. Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми курсу в цілому, так і деяких розділів тем, написання рефератів, підготовка реферативних матеріалів та резюме наукових публікацій з важливих проблем навчальної дисципліни. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у вигляді та написання реферату та його усного захисту.			

Критерії оцінювання реферату				
глибоке розкриття проблеми, з відображенням авторської позиції			20-25	
обгрунтоване розкриття проблеми			13-19	
тема розкрита неповно			7-12	
реферат суто компліятивного рівня/ розкритий лише окремий аспект			1-6	
реферат не зарахований			0	
шкала перерахування оцінок				
Оцінка в балах	Код оцінки	Оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за залік
90-100	5	„відмінно”	A	зараховано
81-89	4	„дуже добре”	B	
71-80	4	„добре”	C	
61-70	3	„задовільно”	D	
51-60	3	„достатньо”	E	
31-50	допуск до заліку			
до 30 балів	2	„незадовільно”	FX	не зараховано

7. Політика курсу

Відвідування занять і виконання навчального навантаження студентами. Лекції передбачають системний і послідовний виклад навчального матеріалу. Відвідування лекцій для студентів є обов'язковим. Обов'язковим є написання запланованих письмових (контрольних, самостійних, індивідуальних) робіт. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися усі строків визначених для виконання усі видів письмових робіт, передбачених курсом.

Академічна доброчесність: Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її не зарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату. Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються

Література. Уся література, яку студенти не зможуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Студенти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих

8. Рекомендована література

Основна література

1. Баранніков О.П. Українські цигани. Київ: Вид. Всеукр. Ак. наук. 1931. Кн. 2. 60 с.
2. Баранніков А.П. Цыганы СССР краткий историко-этнографический очерк. Москва : Центрориздат, 1931.
3. Данілкин О. Культура циган України: минуле і сучасність. Київ : Контекст, 2001. 77 с.
4. Ємець Г.С., Дяченко Б. І. Циганське населення Закарпаття. Ужгород : Карпати, 1993. 64 с.
5. Зіневич Н.О. Цигани в Україні: формування етносу і сучасний стан // Український історичний журнал. 2001. № 1. С. 40–52.
6. Кроу Д.-М. Історія циган Східної Європи та Росії. Київ: Мегатайп, 376 с.
7. Фрейзер А. Цигани / Ангус Фрейзер. Київ, 2003. 358 с.

Додаткова література

8. «Романі Яг». Історія, культура, право. Ужгород : Карпати, 1998. 111 с.
9. Адам А. Білий камінь з чорної катівні: Голокост ромів Закарпаття. Ужгород : Вид-во О. Гаркуші, 2006. 146 с.
10. Антисемітизм і ромофобія в Україні: проблеми і рекомендації. Київ, 2018.

11. Бамбула В. Циганська доля що вітер в полі. Нерідні діти світу. Переяслав-Хмельницький: СПД «Карпук С. В.», 2005. 192 с.
12. Баранніков О.П. Український вплив на циганські говірки України // На мовознавчому фронті. Кн. 1. Київ, 1931. С. 116-123.
13. Баранніков О.П. Українські та південно-російські циганські діалекти. Ленінград, 1933. 72 с.
14. Бартош О. Э. Методика полевых этнографических исследований цыганской культуры // Этнокультурное развитие Беларуси в XIX начале XXI в.: Материалы междунар. науч.-практ. конф. Минск : БГУ, 2011. С. 17–22.
15. Беликов А. В. Экономическое положение украинских цыган в 1917–1930 гг. // Материалы региональной научно-практической конференции. Донецк, 1997. С. 34–35.
16. Беліков О. Релігійні вірування українських циган // Історія релігій в Україні. Матеріали VIII міжнародного круглого столу 11-13 травня 1998 року. Львів : Логос. С. 20–21
17. Беліков О.В. Вірування ромів України як історико-релігієзнавче джерело // Історія релігій в Україні. Матеріали ІХ міжнародної конференції: У 2 кн. Львів: Логос, 1999. Кн. 1. С. 36-39.
18. Беліков О.В. Вивчення циган України у дореволюційній та радянській вітчизняній історіографії // Наука. Релігія. Суспільство. 2003. № 3. С. 71–78.
19. Беліков О.В. Давньорелігійні елементи у музичному фольклорі циган // Історія релігій в Україні. Праці XII-ї міжнародної наукової конференції: У 2-х кн. Львів: Логос, 2002. Кн. 2. С. 3-9.
20. Беліков О.В. Народні вірування та забобони в релігійному світогляді українських циган // Історія релігій в Україні. Матеріали XI міжнародної конференції: У 2 кн. Львів: Логос, 2001. Кн. 1. С. 15–17.
21. Беліков О.В. Обряди “переходу”: смерть народження у ромів/циган України // Історія релігій в Україні. Праці XIII-ї міжнародної наукової конференції: У 3-х кн. Львів: Логос, 2003. Кн. 1. С. 27-31.
22. Беліков О.В. Цигани України під час Другої світової війни // Наука. Релігія. Суспільство. 2002. № 4. С. 64-73.
23. Боньковська С. Мандрівні ковалі // Народознавчі Зошити. № 3-4. 2005.
24. Данілкін О. Циганська кочівля і міграція в Україні: історія, вплив на формування кастовості, типологія // Олексій Данілкін // Народознавчі зошити. 2000. - №1. С.65-72.
25. Ємець Г.С., Дяченко Б. І. Циганське населення Закарпаття. Ужгород : Карпати, 1993. 64 с.
26. Зан М. Проблеми етнокультурного розвитку ромів Закарпаття (1989–2001 рр.) // Ромологія: історія і сучасність: Матеріали Міжнародних наукових читань. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2013. С. 10–23.
27. Зан М. Ромські студії як засіб гармонізації міжетнічних відносин на Закарпатті // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Політологія, Соціологія, Філософія. Вип. 1 (18). Матеріали міжнародної наукової конференції «Політичні кризи в державах та регіонах Європи: внутрішні передумови та зовнішні виклики у ХХ на початку ХХІ століття». Ужгород : ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2015. С. 133–136.
28. Зіневич Н. До питання про специфіку геноциду ромів на українських землях у роки Другої світової війни // Голокост і сучасність. Студії в Україні і світі. 2009. № 2 (6). С. 148–163.
29. Козицький А.М. Геноцид та політика масового винищення цивільного населення у ХХ ст. (причини, особливості, наслідки). Львів : Літопис, 2012. 816 с.
30. Колокова М.О. Вивчення правових потреб ромського населення в Закарпатській та Черкаській областях. Харків : ХІСД, 2012. 48 с.
31. Лекса Мануш. Культ Шивы и цыгане (к проблеме древней религии цыган) // Советская Этнография. 1979. № 6.
32. Мелеганіч Г. Особливості реалізації етнонаціональної політики в Україні щодо ромської меншини: досвід Закарпаття // Ромологія: історія та сучасність: Матеріали Міжнародних наукових читань. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2013. С. 35–39.
33. Мільчарчик Є. Люди — то не-люди, тобто про циган в народних переказах та прислів'ях // Народознавчі Зошити. 2005. № 3-4.
34. Мруз Л. 600-літня історія циган в Галичині // Народознавчі Зошити. 2005. № 3-4.

35. Плохинский М.М. Цыгане старой Малороссии // Этнографическое обозрение. Москва, 1890. Кн. VII. С. 95-
36. Рачковський. Г. Цигани в українській паремії // Народознавчі Зошити. 2005. № 3-4.
37. Санаров В.И. Проблемы историко-этнографического изучения цыган // Советская Этнография. 1971. № 3. С. 59-67.
38. Санаров В.И. Элементы древних верований в религии цыган // Советская Этнография. 1968. № 1. С. 32-45.
39. Тяглий М. «Наказую... переслати... списки циганів»: Збір органами влади Райхскомісаріату Україна відомостей про ромів у липні 1942 р. // Голокост і сучасність. 2011. № 1 (9). С. 101–122.
40. Тяглий М. Окупаційна політика та доля ромів України // Україна в Другій світовій війні: Погляд з XXI століття. Київ : Наукова думка, 2011. Кн. 2. С. 864–897.
41. Фернега В.С. Проблеми освіти дітей циганського етносу // Науковий вісник УжДУ. Серія Педагогіка. Соціальна робота. Випуск 1. Ужгород : Патент, 1998. С. 75–78.
42. Филоненко В.И. Крымские цыгане // Записки коллегии востоковедов при азиатском музее АН СССР. Ленинград, 1930.
43. Цигани Закарпаття: проблеми, шляхи вирішення. Ужгород, 1991. 46 с.
44. Якубова Л. Повсякденне життя етнічних меншин радянської України у міжвоєнну добу. Київ, 2011.
45. Ficowski J. Cyganie na polskich drogach. Warszawa, 1965. 389 s.
46. Ficowski J. Cyganie Polscy: Szkice historyczno-obyczajowe. Warszawa, 1953.
47. Ficowski J. Pod bertem króla pikowego: sekrety cygańskich wróżb. Warszawa, 1990. 148 s.
48. Matuas K. Z życia Cyganów // Gazeta Lwowska. 1903. № 164, 166, 169, 170.
49. Mróz L. Cyganie. Warszawa, 1971. 278 s.
50. Mróz L. Dzieje Cihanov-Romov w Rzeczypospolitove XV-XVIII / Lech Mróz. Warszawa : PiG, 2001.